

Utjecaj brodova za kružna putovanja na lokalnu ekonomiju

Kristić, Nikola

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Dubrovnik / Sveučilište u Dubrovniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:155:157340>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Dubrovnik](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU
POMORSKI ODJEL**

NIKOLA KRISTIĆ

**UTJECAJ BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA NA
LOKALNU EKONOMIJU**

ZAVRŠNI RAD

Dubrovnik, 2019.

**SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU
POMORSKI ODJEL**

**UTJECAJ BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA NA
LOKALNU EKONOMIJU**

THE IMPACT OF CRUISE SHIPS TO LOCAL ECONOMY

ZAVRŠNI RAD

Kolegij:

Mentor: dipl.ing. Ivica Đurđević-Tomaš, kap.

Komentor: dipl.ing. Maro Car, kap.

Student: Nikola Kristić

Studijski program: Nautika

JMBAG: 0275051687

Dubrovnik, 2019.

SAŽETAK

Turizam danas ima ogromnu ulogu u velikom broju gospodarstva u svijetu. Jednako tako, kruzing turizam, koja je jedna od brzorastućih industrija danas, sa sve većim brojem putnika i putovanja, ima sve veće značenje, kako za gospodarstva država, tako i za lokalne destinacije.

Kruzери u destinaciji utječu na stvaranje direktnih i indirektnih prihoda, odnosno stvaranje direktnih i indirektnih poslova, a time i prihoda u destinaciji te na razvoj gospodarstva. Direktni prihodi se vezuju uz prodavače usluga i dobara izravno brodovima na pomorskim krstarenjima, putnicima i posadi. Indirektni prihodi za gospodarstvo se vezuju uz potrošnju dobara i usluga lokalnog biznisa (turoperatora, agencija, dobavljača) koji pružaju usluge brodovima na pomorskim krstarenjima. U 2017. godini je kruzing industrija doprinijela sa 47,86 milijardi eura europskom gospodarstvu. Upravo je analiza utjecaja brodova za kružna putovanja na lokalnu ekonomiju tema ovog rada, te će isto biti analizirano u nastavku.

Ključne riječi: brod, kružno putovanje, kruzing, turizam

ABSTRACT

Tourism today has a huge role in a large number of economies in the world. Likewise, cruising tourism, one of the fast-growing industries today, with an increasing number of passengers and journeys, has an increasing importance, both for the economy of the states and for the local destinations.

Cruise ships in destination affect the creation of direct and indirect revenues, i.e. the creation of direct and indirect jobs, and thus the revenue in the destination and the development of the economy. Direct revenues are related to service providers and goods directly to ships on cruises, passengers and crew. Indirect income for the economy is related to the consumption of goods and services of local businesses (tour operators, agencies, suppliers) providing services to ships on nautical cruises. In 2017, the cruising industry contributed 47.86 billion euros to the European economy and this will be the subject of this paper - the analysis of the impact of cruise ships on local economy.

Keywords: ship, cruise, cruising, tourism

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	PREDMET I CILJ RADA	1
1.2.	IZVORI PODATAKA I METODE POKUPLANJA	1
1.3.	SADRŽAJ I STRUKTURA RADA	2
2.	BRODOVI ZA KRUŽNA PUTOVANJA	3
2.1.	POVIJEST BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	4
2.2.	VRSTE BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	6
3.	KRUZING TURIZAM	9
3.1.	POVIJESNI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA	10
3.2.	PODJELA KRUŽNIH PUTOVANJA	11
3.3.	STANJE KRUZING TURIZMA U SVIJETU	13
3.4.	STANJE KRUZING TURIZMA U HRVATSKOJ	17
4.	EKONOMSKI UTJECAJ BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA NA DESTINACIJU	23
5.	ZAKLJUČAK.....	31
	LITERATURA	31
	POPIS SLIKA.....	33
	POPIS GRAFIKONA	36
	POPIS TABLICA.....	36

1. UVOD

Putnički brod, koji se koristi za rekreacijska i odmorišna putovanja u slobodno vrijeme i na kojemu su dostupni različiti sadržaji, atrakcije, aktivnosti i zabava, a koji su sastavni dio doživljaja krstarenja, se popularno naziva „kruzer“, odnosno brod za kružna putovanja. Brodovi za kružna putovanja su danas luksuzno opremljeni brodovi, različitih veličina, kojima se može posjetiti svaki kontinent, uključujući i udaljena najegzotičnija i skrovita odredišta.

Kruzing industrija danas je brzorastuća industrija, a broj putovanja i putnika se kontinuirano povećava. Kao što turizam danas ima veliko značenje za gospodarstvo mnogih zemalja, tako i kružna putovanja, odnosno kruzing turizam imaju veliko značenje kako za lokalna, tako i za nacionalna gospodarstva, a o čemu će biti riječi u ovom radu.

1.1. PREDMET I CILJ RADA

Predmet ovog rada su brodovi za kružna putovanja, a cilj je analizirati utjecaj brodova za kružna putovanja na lokalno gospodarstvo.

1.2. IZVORI PODATAKA I METODE PRIKUPLJANJA

Podaci korišteni za izradu završnog rada na temu „Utjecaj brodova za kružna putovanja na lokalnu ekonomiju“ su iz sekundarnih izvora i to iz raznih domaćih i stranih izvora. To su stručni članci koji se odnose na temu završnog rada te razne publikacije objavljene na internetu.

Prilikom izrade rada korištene su znanstvene metode indukcije i dedukcije, metoda deskripcije i kompilacije. Temeljem analize pojedinačnih činjenica, induktivnom metodom, došlo se do zaključka o općem sudu, odnosno deduktivnom metodom, su se iz

općih sudova izveli opći i pojedinačni zaključci. Metoda deskripcije je korištena u radu za opisivanje činjenica, procesa i predmeta bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja. Prilikom preuzimanja tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja korištena je metoda kompilacije.

1.3. SADRŽAJ I STRUKTURA RADA

Završni rad je podijeljen na pet poglavlja.

Prvo, uvodno poglavlje, govori o predmetu i cilju rada te izvorima podataka i metodama prikupljanja.

Drugo poglavlje predstavlja brodove za kružna putovanja kroz njihovu povijest i vrste brodova za kružna putovanja.

U trećem poglavlju analiziran je kruzing turizam kroz njegov povijesni razvoj, podjele kružnih putovanja te stanje kruzing turizma u svijetu i u Hrvatskoj.

O ekonomskom utjecaju brodova za kružna putovanja na destinaciju govori se u četvrtom poglavlju.

Peto, zaključno poglavlje, sažima temu ovog rada

2. BRODOVI ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Brod za kružno putovanje je putnički brod koji se koristi za rekreacijska i odmorišna putovanja u slobodno vrijeme i na kojemu su dostupni različiti sadržaji, atrakcije, aktivnosti i zabava i koji su sastavni dio doživljaja krstarenja. Ubrzani rast i proces specijalizacije u industriji krstarenja u posljednjim desetljećima utjecali su na dizajn i opću estetiku, materijale, veličinu, funkcionalnost, opremljenost i druge pogodnosti modernih brodova za kružna putovanja, a kako bi udovoljili zahtjevima klijenata koji zahtijevaju najraznovrsnije usluge. Također, uz sve navedeno, brodovi za kružna putovanja trebaju zadovoljiti i visoke zahtjeve zaštite okoliša, odnosno morske i obalne zajednice i ekosistema.¹

Dakle, brod za kružno putovanje može biti različite konstrukcije i veličine. S obzirom na razinu usluge svrstava se u brodove niske, srednje i visoke klase, te u ekskluzivne brodove. Brod niske klase često prima velik broj putnika (2500 do 3000). Površina javnih prostora iznosi 4 do 5 m² po putniku. Prosječno je trajanje krstarenja 3 do 7 dana. Brod srednje klase prima 1200 do 1600 putnika. Javni su prostori veći i bolje kvalitete, a kabine udobnije. Krstarenja traju 7 do 14 dana. Brod visoke klase ima mnogo veće kabine (apartmani za sve putnike, većinom vanjski s balkonom itd.) i površinu javnih prostora 7 do 8 m² po putniku. Ekskluzivni brod visoke je klase, namijenjen manjem broju putnika, obično 50 do 200.²

Brodom za kružna putovanja danas se može posjetiti svaki kontinent, uključujući najegzotičnija udaljena i skrovišta odredišta. Velikim brojem brodova za kružna putovanja upravljaju tvrtke i organizacije koje nisu bile povezane sa industrijom krstarenja ali su prilagodile svoje poslovanje i pružaju usluge krstarenja putnicima koji su u potrazi za nekonvencionalnim iskustvima.³

¹ Wind Rose Network: The Cruise Industry, Types of Cruise Ships, dostupno na: <http://www.windrosenetwork.com/The-Cruise-Industry-Types-of-Cruise-Ships> (10.07.2019.)

² Ibid

³ Ibid

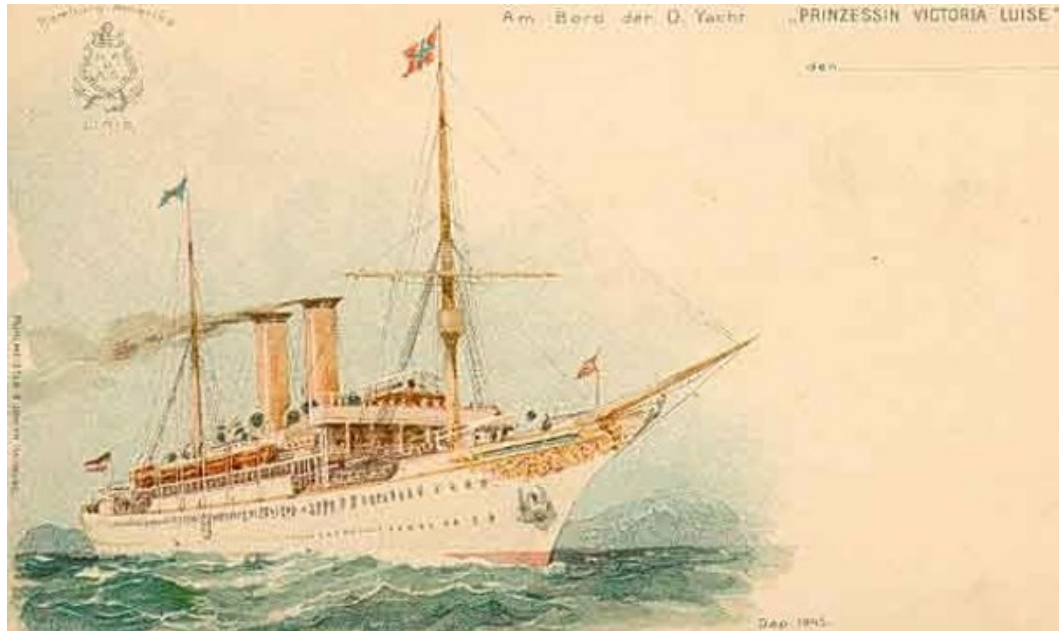
2.1. POVIJEST BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Povijest razvoja i zamisao kružnih putovanja bitno se razlikuju od današnjeg poimanja kružnih putovanja. Brodarska udruga „Black Ball Line“ 1818. godine prva je s flotom jedrenjaka započela sa redovitom preookeanskom linijom prijevoza putnika na relaciji Sjedinjene Američke Države i Engleske i time započela kružna putovanja.⁴

Početak prijevoza putnika u preookeanskoj plovidbi bio je samo djelomičan i odvijao se uz prijevoz tereta i poštanskih pošiljaka. Na putovanje se polazilo isključivo radi dolaska do određenog odredišta, a u preookeanska područja moglo se stići isključivo ploveći brodom.

Prvi brod za kružna putovanja bio je „Prinzessin Victoria Luise“, prikazan na slici 2. Imao je bogato uređen interijer, knjižnicu, salone, dvoranu za vježbanje, prostor za film i sliku. Plovio je brzinom od 25 čvorova.⁵

Slika 1.: Prvi brod za kružna putovanja „Prinzessin Victoria Luise“

Izvor: Cruising the Past: A Brief History of the Cruise Ship Industry, dostupno na: <http://cruiselinehistory.com/a-brief-history-of-the-cruise-ship-industry/> (10.07.2019.)

⁴ Cruising the Past: A Brief History of the Cruise Ship Industry, dostupno na: <http://cruiselinehistory.com/a-brief-history-of-the-cruise-ship-industry/>(10.07.2019.)

⁵ Ibid

U začetku kružnih putovanja nije se pridavao veliki značaj kvaliteti prijevozne usluge, no tijekom vremena Amerikanci i Englezi grade brodove kojima uglavnom prevoze putnike podižući i kvalitetu prijevozne usluge. Uspostavom putničkih linija brodom dolazi i do nadmetanja pojedinih država u brzini ostvarenog putovanja. Zato se od 1838. godine počinje dodjeljivati Plava vrpca za počast najbržeg istočno-zapadnog prelaska Atlantika. Značajnije poboljšanje u kvaliteti putovanja nastaje tijekom 1840-tih i 1860-tih godina kada se gradi veći broj brodova, dok se tijekom 1906. godine grade još veći i brži brodovi, s više paluba. Na sve veći broj putnika u preoceanskoj plovidbi utjecala je velika emigracija stanovništva iz Europe u Ameriku. Prvi svjetski rat zaustavio je zahuktalu gradnju novih putničkih brodova na kružnim putovanjima i time znatno smanjio broj kružnih putovanja. Mnogi putnički brodovi koristili su se za prijevoz vojnika, a nakon rata dodjeljivani su kao ratno obeštećenje.⁶

Međutim, nakon rata započinje gradnja novih putničkih brodova koji interijerom i zabavnim sadržajima značajnije odudaraju od prijašnjih brodova za kružna putovanja. U zadnjih trideset godina više od 185 milijuna putnika u svijetu sudjelovalo je u nekoj vrsti kružnog putovanja brodom u trajanju duljem od dva dana. Od toga čak 70% ostvarilo je putovanje u zadnjih deset godina, a čak 38% u zadnjih pet godina.⁷

Pomorska krstarenja kao oblik turističke ponude u Sjedinjenim Američkim Državama doživjela su uspjeh u 70-tima i 80-tima, a u Europi tek u 90-tima zbog drugačijih povijesnih, geografskih, socijalnih i ekonomskih obilježja regije. Početkom 70-tih u Sjedinjenim Američkim Državama osnivaju se brodske kompanije s koncepcijom krstarenja. Prvom kruzning kompanijom smatra se „Norwegian Caribbean Line“, osnovana 1966. godine. U istom razdoblju osnovane su i kruzning kompanije „Royal Caribbean Cruise“ 1972. i „Carnival Cruise Line“ iste godine. Početkom 70-tih norveški investitori osnovali su još jednu kruzning kompaniju „Royal Viking Line“ koja je imala flotu od tri luksuzna broda.⁸

Potražnja za cruising-om u sedmogodišnjem razvoju od 1989. do 1996. godine porasla je čak 50% te ponovno za 50% u četverogodišnjem razdoblju od 1996. do 2000. godine. U 2010. godini ukupan broj putnika na cruiser-ima bio je oko 18 milijuna, što u

⁶ Kos, S., Sabalja, Đ. i Bonato, J.: Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima svijeta, UDK 338.48:656.614.2(100), Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet u Rijeci, 2013., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/152881> (11.07.2019.)

⁷ Horak, S.: Međunarodni kruzning turizam – brzorastuća vrsta turizma u svijetu, Vern, Zareb, dostupno na: <http://www.vern.hr/docs/medijske-stipendije-2012-2013/MORT/Sinisa-Horak-Medunarodni-kruzning-turizam-02-01-2013.pdf> (11.07.2019.)

⁸ Cruising the Past, op.cit.

odnosu na 1995. godinu ukazuje na povećanje potražnje od oko 2,5 puta. tijekom 2011. godine ostvareno je povećanje prihoda za oko 9,5% u odnosu za 2010. godinu, odnosno oko 29,4 milijarde USD.⁹

Zbog kontinuiranog povećanja broja putnika dolazi i do povećanja broja putničkih brodova i planiranih novogradnji sa sve bogatijim sadržajem za putnike. Knjiga narudžbi novih brodova sadrži do ožujka 2017. godine gradnju 26 brodova za kružna putovanja.¹⁰

U povijesnim počecima kružnih putovanja, kada su se ona odvijala pomoću jedrenjaka, trajanje kružnih putovanja iznosilo je 60 i više dana. Prelaskom na parobrode skraćuje se prelazak Atlantskog oceana ispod 16 dana, da bi početkom 19. stoljeća gradnjom većih i jačih brodova tu istu razdaljinu prevalili za 5 - 6 dana. Kod modernih putničkih brodova današnjice ne polaže se toliko pažnje na brzinu broda koliko na bogatstvo zabavnog sadržaja na brodu.

2.2. VRSTE BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Različiti tipovi brodova za kružna putovanja koja se danas nalaze na krstarenjima u morima, oceanima, rijekama i jezerima diljem svijeta predstavljeni su u nastavku.¹¹

Mainstream Cruise Ship - najčešća i najpopularnija vrsta brodova za kružna putovanja, dizajnirana da zadovolje potrebe većine putnika na kružnim putovanjima. Imaju kapacitet od 850 do 2000 putnika i imaju sve standardne pogodnosti i usluge kao što su restorani, barovi, noćni klubovi, shopping područja, kazališta i kina, galerije i muzeji, knjižnice, kockarnice, područja za osobnu njegu sa teretanama i *spa* područjima, bazene i druge sportske objekte.

⁹ Lučka uprava Dubrovnik: Kružna putovanja u svijetu, dostupno na: <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=2&lan=hr> (11.07.2019.)

¹⁰ Statistic Brain: Cruise Ship Industry Statistics, dostupno na: <http://www.statisticbrain.com/cruise-ship-industry-statistics/> (11.07.2019.)

¹¹ Wind Rose Network, op.cit.

Mega Cruise Ship - radi se o brodu za kružna putovanja koji je dizajniran kao odgovor na rastuću svjetsku potražnju za ovom vrstom uslugom, a koji može primiti više od 3000 osoba. Trenutno su to najveća i najsofisticiranija plovila na svijetu.

Ocean Cruise Ship - vrsta broda za kružna putovanja koji je izgrađen prema strožijim standardima od konvencionalnih plovila, sa znatno otpornijom konstrukcijom kako bi izdržali osobito teške uvjete plovidbe u oceanima na dugim kružnim putovanjima.

Luxury Cruise Ship - motorna ili jedrilična vrsta broda za kružno putovanje koji je opremljen najsofisticiranijim i tehnološki najnaprednijim nautičkim sustavima, luksuznom opremom koja pruža udobnost i zadovoljava posebne zahtjeve ekskluzivne klijentele.

Small Cruise Ship - brod za kružna putovanja srednje veličine s kapacitetom do nekoliko stotina putnika na brodu koji nudi intimnija i opuštajuća iskustva od većih brodova za masovno tržište.

Adventure Cruise Ship - brod za kružno putovanje koji je projektiran i opremljen za pružanje usluga koje uključuju posjete udaljenim destinacijama koje su najčešće nedostupne većim brodovima. Namijenjen za vrlo specifičnu klijentelu, daleko su manji od

uobičajenih brodova za kružna putovanja, opremljeni luksuznom opremom.

Expedition Cruise Ship - posebno dizajnirani brodovi kojima upravljaju specijalizirane tvrtke u namjeri da svojim klijentima ponude ekskluzivno iskustvo u udaljenim destinacijama i plovnim putovima, kao što su arktički i antarktički ili obalni predjeli u ekološkim rezer-

vatima. Imaju odgovarajuću razinu udobnosti i sigurnosti, a što uključuje gumene čamce na napuhavanje, a ponekad čak i helikoptere za izlete.

River Cruise Ship - radi se o manjim brodovima nego što su brodovi za kružna putovanja morem. Imaju kapacitet za više od nekoliko stotina putnika, a dizajnirani su za plovidbu rijekama i unutarnjim plovnim putovima.¹²

¹² Wind Rose Network, op.cit.

3. KRUZING TURIZAM

Kruzing turizam je jedan od osnovnih tipova nautičkog turizma koji je tijekom posljednjih godina prerastao u financijski moćnu turističku industriju. Početkom ere modernog kruzing turizma se smatra 1965. godina, kada je izgrađen prvi brod te namjene (S.S. Oceanic), odnosno 1966. godine, kada je kompanija *Norwegian Caribbean Line* ponudila prvi godišnji kruzing aranžman na brodu *Sunward*. Od tada do danas kruzing turizam stalno bilježi rast. Stopa rasta kruzing turizma u osamdesetim godinama 20.stoljeća značajno je viša od stope rasta ostalih tipova turizma i pokazuje obilježja masovnog turizma.¹³

Kruzing turizam se danas razvio u jedan veliki svjetski korporativni biznis, a velike kruzing korporacije su se razvile na svim kontinentima. U navedenom prednjače Amerika i Europa.¹⁴

Rast i razvoj kruzing turizma je značajan. Od svojih prvih početaka i pojave prvih putničkih brodova, kruzing industrija je značajno evoluirala od izletničkih i prekoatlantskih putovanja do modernih krstarenja. Danas kruzing industrija ubrzano raste i jedno je od glavnih područja rasta u novom tisućljeću. Pet je specifičnih značajki krstarenja koje privlače putnike:¹⁵

- putnici, odnosno turisti, imaju mogućnost posjetiti različita mjesta u kratkom razdoblju,
- brodovi su neovisni i samostalni,
- brodovi za krstarenje imaju direktora krstarenja i osoblje čija je jedina uloga da putnicima osiguraju ugodan boravak,
- na brodovima za kružna putovanja se priprema i posluje hrana visoke kvalitete i odlične usluge,
- svatko obično započinje i završava svoj odmor na isti dan.

¹³ Režić, J., Šerić, N.: Cruise tourism, possibility or risk for a Mediterranean country, Ekonomski fakultet Split, Split, dostupno na: https://bib.irb.hr/755299.1.Rei_i_eri_KRUZING_TURIZAM_MOGUNOST_ILI_RI..(13.07.2019.)

¹⁴ Luković, T.: Analiza razvoja svjetskoga i hrvatskog cruisinga, Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo, Vol. 55 No. 5-6, 2008., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/32218>(13.07.2019.)

¹⁵ Dowling, R.K.: Cruise Ship Tourism, Cowan University, Australia, 2005., str. 3.

3.1. POVIJESNI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA

Razvoj pomorskih krstarenja je moguće podijeliti na nekoliko razdoblja, a to su slijedeća razdoblja:¹⁶

- razdoblje od sredine 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata,
- razdoblje između dva svjetska rata,
- razdoblje od završetka Drugog svjetskog rata do 70-tih godina 20. stoljeća,
- najnovije razdoblje od 70-tih godina prošlog stoljeća do danas, a koje se naziva i razdobljem modernih pomorskih krstarenja.

Najraniji transoceanski brodovi su bili brodovi koji nisu bili primarno orijentirani na putnike već na teret koji su prevozili s jedne na drugu destinaciju. Black Ball Line iz New Yorka je bio vrlo poznati brodar koji je, još 1818. godine, među prvima nudio redovite linije iz Sjedinjenih Američkih Država u Englesku. Već tada je vodio računa o kvaliteti ponude i komfora za svoje putnike. Izumom parnog stroja, 1830. godine, započela je dominacija parnih brodova na tržištu, a posebno na području transatlantskog prijevoza putnika i pošte. 1840. godine je prvi brod, pod imenom Britannia, prevezio životinju (kravu), a s ciljem osiguranje opskrbe svježeg mlijeka putnicima na četrnaestodnevnom putovanju preko Atlantika.¹⁷

Prvo organizirano krstarenje na području sjevernoameričkog tržišta je bilo 1867. godine kada je zabilježeno trajanje putovanja s ukrcajem u New Yorku 6 mjeseci, a 150 putnika je obilazilo Svetu Zemlju, Egipat, Grčku i ostala zanimljiva mjesta. U 20-tim godinama prošlog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, u vrijeme prohibicije, zabilježen je veći rast potražnje za krstarenjima i navedeni trenutak su broderske kompanije iskoristile kako bi registrirale svoje brodove pod zastavama drugih država iz razloga dodatne zarade koja bi se temeljila na ponudi proizvoda koji su u to vrijeme bili zabranjeni na američkom tržištu.¹⁸

¹⁶ Peručić, D.: Cruising turizam: Razvoj, strategije i ključni nositelji, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2013., str. 1-2.

¹⁷ Cruising the Past, op.cit.

¹⁸ Peručić, D., op.cit., str. 6-11.

Krstarenja, u obliku kao što postoje danas, su se počela razvijati 70-tih godina prošlog stoljeća. U navedeno vrijeme su Amerikanci, kojima je cilj bio živjeti glamurozno i luksuzno, počeli okretati putovanjima na brodovima, koje su promatrali kao ploveće hotele, a odabirane su destinacije koje su nudile raznovrsne sadržaje.¹⁹

3.2. PODJELA KRUŽNIH PUTOVANJA

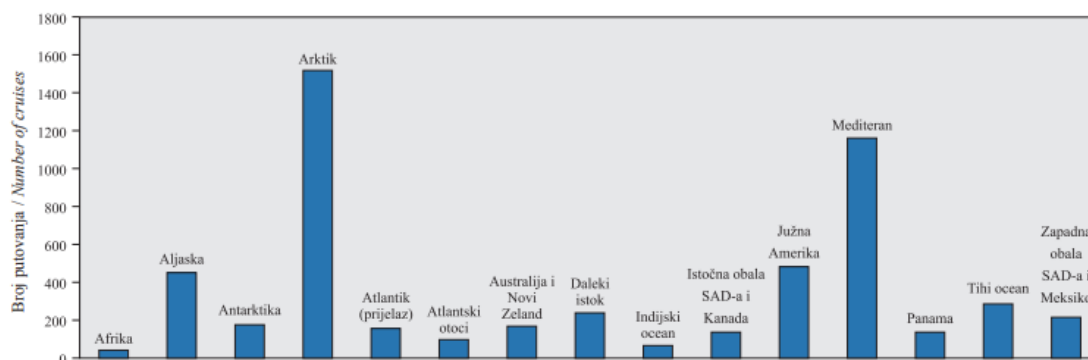
Kružna putovanja se mogu podijeliti ili razvrstati prema više kriterija, a to su: prema vremenu trajanja putovanja i prema mjesečnom broju putovanja po pojedinom plovidbenom području. Nekada, u povijesnim počecima kružnim putovanja, kada su se ona odvijala pomoću jedrenjaka trajanje kružnih putovanja je iznosilo 60 i više dana. Prelaskom na parobrode, skraćuje se prelazak Atlantskog oceana ispod 16 dana, da bi početkom 19. stoljeća, kada su se izgradili veći i jači brodovi, navedena razdaljina prelazila za 5 do 6 dana. Kod modernih putnički brodovi današnjice ne polaže se toliko pažnja na brzinu broda koliko na bogatstvo zabavnog sadržaja na brodu. Grade se sve veći i opremljeniji brodovi, a stalni trend rasta broja putnika ukazuje na vrlo unosan posao koji samo američkom gospodarstvu donosi godišnju zaradu od 37,85 milijardi dolara.²⁰

Podjela kružnih putovanja prema plovidbenim područjima se vrši na slijedeća plovidbena područja: plovidbeno područje Afrike, Aljaske, Antarktike, Arktika, Atlantika, Atlantskih otoka, Australije i Novog Zelanda, Dalekog istoka, Indijskog oceana, Istočne obale Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, Južne Amerike, Mediterana, Paname, Tihog oceana, Zapadne obale Sjedinjenih Američkih Država i Meksika. Raspodjela putovanja prema plovidbenom području je prikazan na slici 2.

¹⁹ Hobson, J.S.P.: Analysis of the US Cruise Line Industry, *Tourism Management*, Volume 14, Issue 6, 1993., p. 453-462., dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0261517793900986> (14.07.2019.)

²⁰ Kos, S., Šabalja, Đ., Bonato, J.: Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima svijeta, *Pomorstvo, Scientific Journal of Maritime research*, 27/1, 2013., str. 87-104., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/152880> (14.07.2019.)

Slika 2.: Raspodjela kružnih putovanja prema plovidbenim područjima

Izvor: Kos, S., Šabalja, Đ., Bonato, J.: Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima svijeta, Pomorstvo, Scientific Journal of Maritime research, 27/1, 2013., str. 87-104., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/152880> (14.07.2019.)

U svakom plovidbenom području je različita dinamika odvijanja kružnih putovanja tijekom godine, ovisno o godišnjem dobu i vremenskim uvjetima. Za plovidbeno područje Afrike kružna putovanja se odvijaju u prvih pet mjeseci u godini i samo nekoliko u listopadu i prosincu. Sezona u području Antarktika započinje i završava sa svega par kružnih putovanja u listopadu i ožujku dok se najveći broj putovanja odvija u siječnju. Za područje Aljaske kružna putovanja odvijaju se kontinuirano u svega pet mjeseci u godini s oscilacijom broja putovanja iz mjeseca u mjesec. U plovidbenom području Arktika odvija se najveći broj putovanja od svih navedenih područja. Putovanja teku kroz cijelu godinu s osjetnijom oscilacijom broja putovanja u lipnju, srpnju i kolovozu. U plovidbenom području Atlantskog oceana (prijelaz) kružna putovanja odvijaju se skoro tijekom cijele godine. Osim u veljači u svakom mjesecu je određen broj kružnih putovanja, ali oscilacija broja putovanja po pojedinom mjesecu vrlo je izražena. U plovidbenom području Atlantskih otoka kružna putovanja se odvijaju tijekom cijele godine. Kao i kod kružnih putovanja prijelaza Atlantika i ovdje je izražena znatna oscilacija broja putovanja iz mjeseca u mjesec. Najmanji broj putovanja je u srpnju, a najveći u listopadu. U indijskom oceanu u kojemu je najmanji broj kružnih putovanja po pojedinom oceanu, broj kružnih putovanja po pojedinom mjesecu je znatno manji, a glavnina putovanja kontinuirano se odvijaju do lipnja, nakon čega slijedi stanka od pet mjeseci te se putovanja nastavljaju u studenom i prosincu. Kružna putovanja u području Istočne obale Sjedinjenih Američkih Država i Kanade odvijaju se kontinuirano tijekom cijele godine sa znatnom mjesečnom

oscilacijom broja putovanja. Na plovodbenom području Južne Amerike kružna putovanja se odvijaju u prva tri mjeseca u godini u znatno većem broju nego u preostalim mjesecima u godini. Plovodbeno područje Mediterana je uvijek bilo atraktivno za kružna putovanja pa se izdvaja od ostalih područja po broju kružnih putovanja. Ona se odvijaju kontinuirano kroz cijelu godinu s tim da ih je znatno manji broj u zimskim mjesecima. Ponuda kružnih putovanja za plovodbeno područje Paname je vrlo promjenjivo iz mjeseca u mjesec. Najmanji broj putovanja za to plovodbeno područje je u ljetnim mjesecima kada su izražene visoke temperature s vrlo velikim postotkom vlage u zraku. Prvi i četvrti mjesec znatno odudaraju od preostalih mjeseci u godini po broju kružnih putovanja. U plovodbenom području Tihog oceana kružna putovanja su prisutna tijekom cijele godine s tim da je broj kružnih putovanja veći u prva četiri mjeseca u godini. Broj kružnih putovanja na plovodbenom području Zapadne obale Sjedinjenih Američkih Država i Meksika je vrlo oscilantan. Većina kružnih putovanja u tom plovodbenom području se odvija u prva četiri mjeseca u godini, dok je u preostalim mjesecima broj kružnih putovanja znatno manji u tolikoj mjeri da je sveukupan zbroj kružnih putovanja u tim mjesecima manji od broja kružnih putovanja u prvom mjesecu. U plovodbenom području Dalekog istoka kontinuirano se tijekom cijele godine odvijaju kružna putovanja. U plovodbenom području Australije i Novog Zelanda većina kružnih putovanja se odvija u prva tri mjeseca dok je u preostalim mjesecima u godini broj kružnih putovanja znatno manji.²¹

3.3. STANJE KRUIZING TURIZMA U SVIJETU

Kruzing industrija nastavlja sa svojim dinamičkim rastom, a broj putnik je u 2017. godini povećan za 6,4% i dosegao je broj od 26,75 miliona. Sjeverna Amerika i Europa pri tome prednjače u rastu broja putnika, dok ostatak svijeta ima nešto manji porast. U tablici 1. je prikazan rast internationalnog kruzing sektora u razdoblju 2007. do 2017. godine. U desetogodišnjem razdoblju potražnja za kruzingom je porasla od 15,9 miliona putnika do 26,8 miliona i navedeno predstavlja 69%-tno ukupno povećanje, odnosno prosječno 5,4% godišnje. U jednakom desetogodišnjem razdoblju, ukupni dolasci turista su povećani od

²¹ Kos, S., Šabalja, Đ., Bonato, J., op.cit.

930 miliona u 2007. godini na procijenjenih 1.323 miliona u 2017. godini, a što je ukupno povećanje od 42%, odnosno prosječno 3,6% godišnje.²²

Tablica 1.: Internacionalna potražnja za kružnim putovanjima u razdoblju 2007. do 2017. (mil. putnika)

	2007.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	10-godišnji rast
Sjeverna Amerika	10,45	11,64	11,82	12,21	12,20	12,49	13,12	25,6%
Europa	4,05	6,23	6,40	6,39	6,58	6,79	6,96	71,9%
Ostatak Svijeta	1,37	3,03	3,09	3,74	4,40	5,87	6,67	386,6%
Ukupno	15,87	20,90	21,31	22,34	23,18	25,15	26,75	68,5%

Izvor: Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018.,str. 4-5., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)

Od 2007. broj putnika koji dolaze iz Sjeverne Amerike je porastao 26% i Sjeverna Amerika je ostala najveće tržište sa 49%-tnim udjelom u broju putnika. Globalne promjene u potražnji destinacija koje su izvan Sjeverne Amerike je utjecala na to da je tržišni udio Sjeverne Amerike, koji je bio oko 66% u 2007. godini došao do 49% u 2017. godini.²³

U Europi je također zabilježen snažan rast u zadnjih deset godina, a broj kruzing putnika je porastao 72% u navedenom razdoblju. U 2007. godini Europa je imala 26%-tno učešće na svjetskom kruzing tržištu sa 4,1 milion putnika. U 2017. godini je broj putnika povećan do 7 miliona i unatoč navedenom povećanju, tržišni udio Europe na svjetskom kruzing tržištu je ostalo nepromijenjeno.²⁴

Ostatak svijeta bilježi značajno povećanje i u broju putnika i u tržišnom udjelu na kruzing tržištu. U 2007. godini tržišni udio ostatka svijeta na kruzing tržištu je iznosio 8,6% sa 1,37 miliona putnika. U 2017. godini je tržišni udio porastao na 25% i dosegao

²² Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018.,str. 4-5., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)

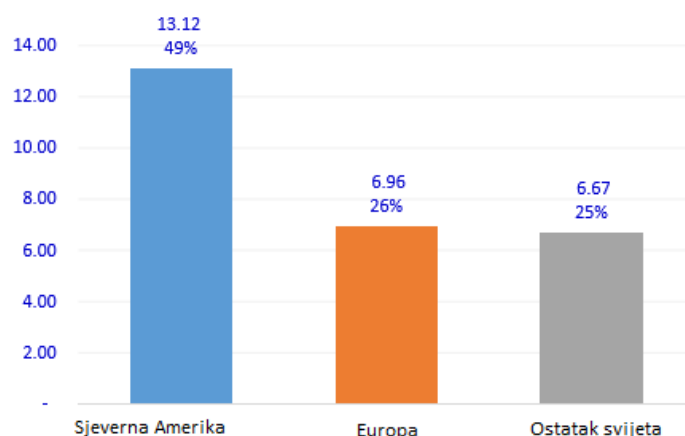
²³ Ibid

²⁴ Ibid

brojku od 6,67 miliona putnika. Navedeno povećanje broja putnika predstavlja povećanje od 387%.²⁵

Broj putnika iz Europe na kružnim putovanjima se u razdoblju 2007. do 2012. godine povećao za 54%, a putnika iz ostatka svijeta 121% te iz Sjeverne Amerike za 11%. U sljedećih pet godina, u razdoblju 2012. do 2017. godine rast broja putnika iz Europe se usporio i bio je 11% dok je rast broja putnika ostatka svijeta porastao po stopi od 120%, a rast broja putnika iz Sjeverne Amerike je nastavio konstantnom stopom od 12%. Ukoliko se analizira struktura putnika na kružnim putovanjima, najviše putnika, gotovo polovina svih putnika, dolazi iz Sjeverne Amerike dok su Europa i ostatak svijeta sa podjednakim udjelom.²⁶

Slika 3.: Putnici na kružnim putovanjima 2017. godine

Izvor: Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018.,str. 8., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)

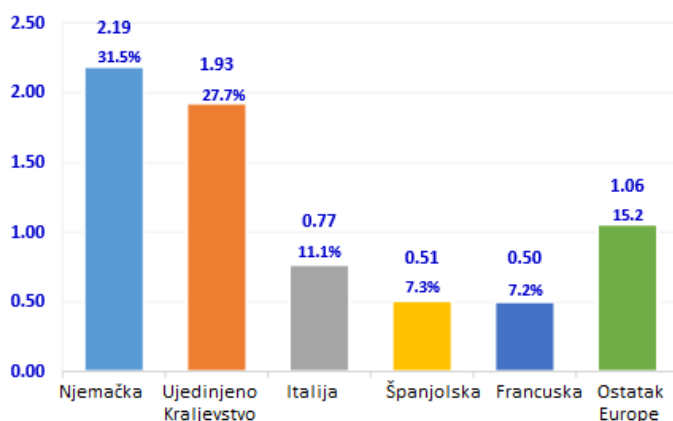
Ukoliko se analizira struktura europskih putnika na kružnim putovanjima, najviše iz putuje iz Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Italije, Španjolske i Francuske²⁷, a što je prikazano na slici 4.

²⁵ Business Research & Economic Advisors, BREA, op.cit.

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

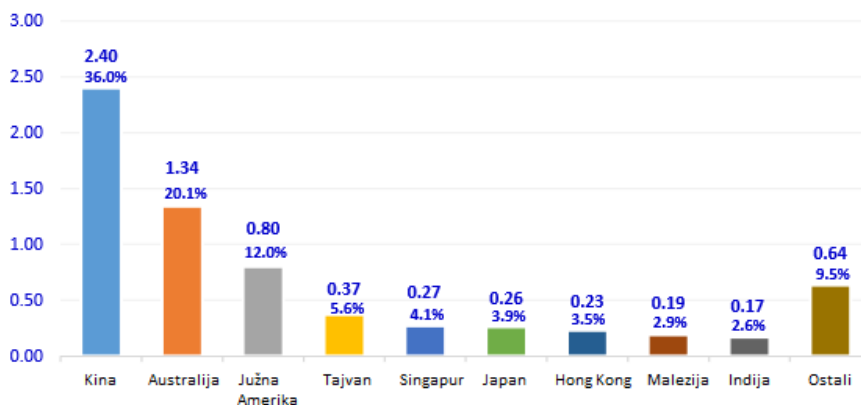
Slika 4.: Europski putnici na kružnim putovanjima u 2017. godini

Izvor: Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018.,str. 10., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)

Ukoliko se analizira struktura putnika iz ostatka svijeta, na kružnim putovanjima su najzastupljeniji putnici iz Kine, Australije, Južne Amerike, Tajvana, Singapura, Japana, Hong Konga, Malezije i Indije, a što je prikazano na slici 5.

Slika 5.: Putnici na kružnim putovanjima u 2017. godini iz ostatka svijeta

Izvor: Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018.,str. 10., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)

Za putnike iz Sjeverne Amerike Karibi su glavna destinacija, a Karibi su ujedno i jedna od najpoznatijih, ako ne i najpoznatija kruzing destinacija u svijetu. Najprometnije svjetske luke za kružna putovanja u 2017. godini su bile slijedeće luke:²⁸

1. Miami	4.980.490 putnika
2. Canaveral	4.248.296 putnika
3. Everglades	3.826.415 putnika
4. Cozumel	3.636.649 putnika
5. Nassau	3.521.178 putnika
6. Shanghai	2.847.000 putnika
7. Barcelona	2.712.247 putnika
8. Out Islands	2.549.803 putnika
9. Citavecchia	2.204.336 putnika
10. Galveston	1.730.289 putnika

Najprometnija europska luka za kružna putovanja u 2017. godini je bila Barcelona.

3.4. STANJE KRUZING TURIZMA U HRVATSKOJ

Hrvatska ima nekoliko luka koje mogu prihvatiti velike kruzere na vezu uz obalu, a to su uglavnom i najveće hrvatske luke. U Hrvatskoj se međunarodni kruzing može organizirati u lukama otvorenim za javnim promet (luke osobitog ili međunarodnog značenja, županijske i lokalne luke). U međunarodni kruzing u Hrvatskoj uključeno je dvadesetak javnih luka s različitim intenzitetom posjećivanja i to kako onih najvećih, kao što su npr. Split, Rijeka, Dubrovnik i druge, preko županijskih kao što su Pula, Korčula, Mali Lošinj i druge, do malih, lokalnih luka, kao što je ona na Lopudu, Mljetu, Šipanu i sl.²⁹

U strukturi kružnih putovanja stranih brodova, najviše stranih brodova na kružnim putovanjima svoj prvi ulazak u teritorijalno more Republike Hrvatske evidentiralo je u Dubrovačko-neretvanskoj te u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a što je ukupno oko 90%

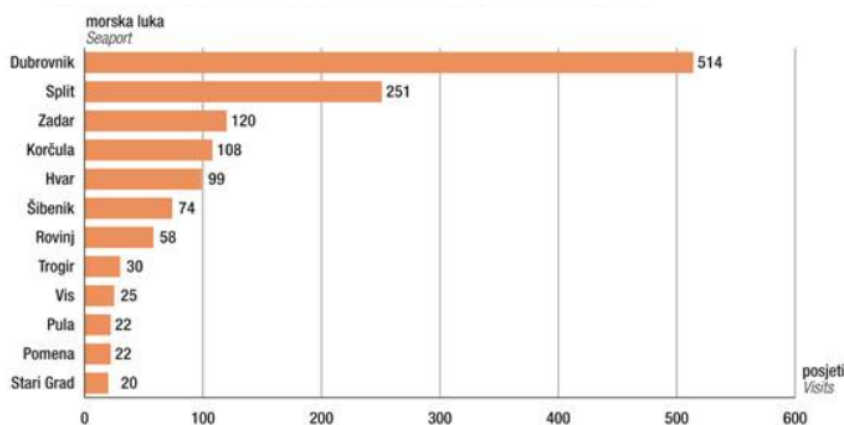
²⁸ Sen Nag, O.: The 10 Busiest Cruise Ports In the World, Travel, dostupno na: <https://www.worldatlas.com/articles/the-10-busiest-cruise-ports-in-the-world.html> (19.07.2019.)

²⁹ Gračan, D., Zadel, Z.: Kvantitativna i kvalitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske, Pomorski zbornik 47-48, 2013., str. 51-59., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/178120> (19.07.2019.)

svih ulazaka u Hrvatskom. Samo oko 10% stranih brodova na kružnim putovanjima svoj prvi ulazak u teritorijalno more Republike Hrvatske evidentiralo je u ostale četiri morske županije.³⁰

Brodovi na međunarodnim kružnim putovanjima u Hrvatskoj najčešće posjećuju Dubrovnik i Split. U 2018. godini u hrvatske morske luke je uplovilo 75 stranih brodova za kružna putovanja, s ostvarena 693 kružna putovanja. Na tim brodovima je bilo više od milijun putnika koji su u Hrvatskoj boravili 1.421 dan. Od ukupno 693 kružna putovanja, najviše putovanja je ostvareno u Dubrovačko-neretvanskoj (55,4%) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (25,4%), što je ukupno 80,8%. Ostalih 19,2% putovanja ostvareno je u slijedećim županijama: Zadarskoj (6,2%), Istarskoj (6,1%), Šibensko-kninskoj (4,9%) i Primorsko-goranskoj (2,0%). Luka Dubrovnik je vodeća destinacija za strane brodove za kružna putovanja.³¹ Najposjećenije morske luke brodova za kružna putovanja u Hrvatskoj 2018. godine prikazuje slika 6.

Slika 6.: Najposjećenije morske luke brodova na kružnim putovanjima u Hrvatskoj u 2018. godini

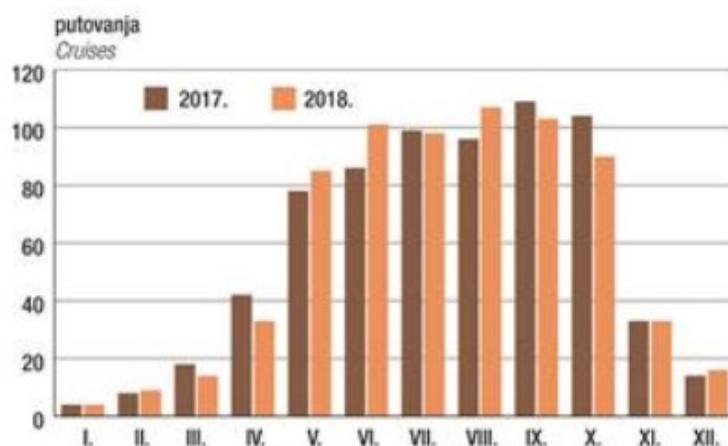
Izvor: Državni zavod za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

³⁰ Gračan, D., Zadel, Z., op.cit.

³¹ Državni zavod za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

Najviše kružnih putovanja u Hrvatskoj ostvari se u razdoblju od svibnja do listopada, a dinamika kretanja kružnih putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj po mjesecima u 2017. i 2018. godini prikazana je na slici 7.

Slika 7.: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj po mjesecima u 2017. i 2018. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

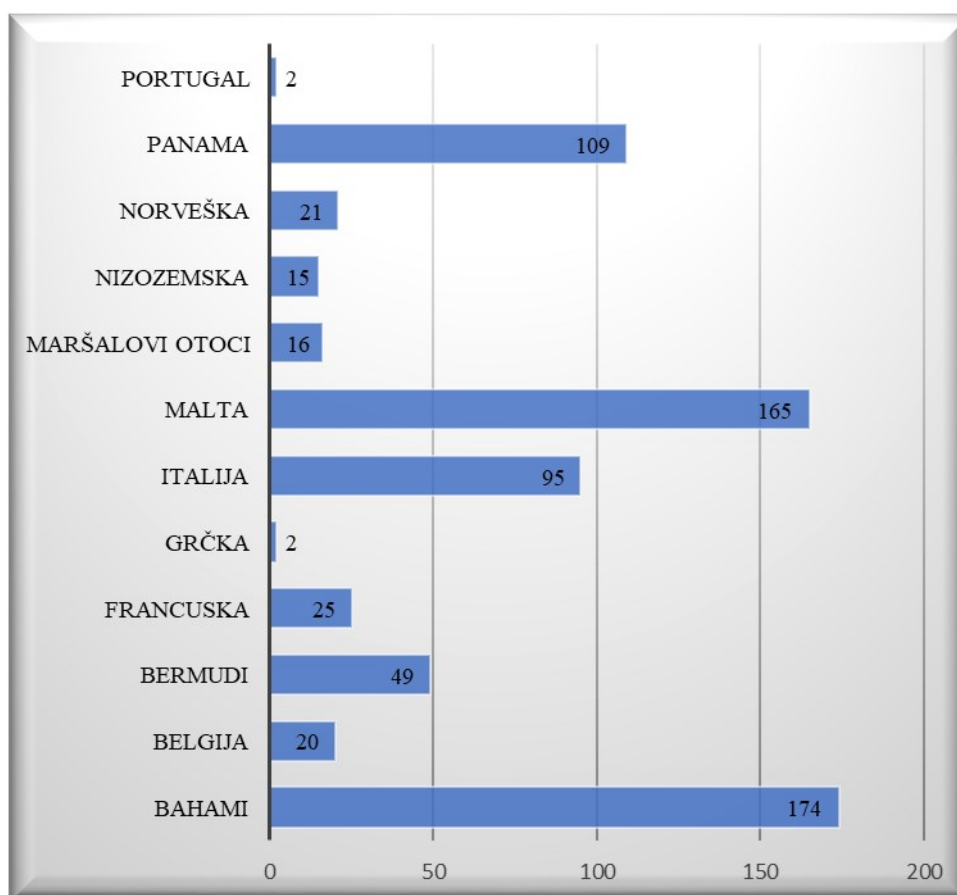
Slika 8.. Pristanak brodova za kružna putovanja u luku Dubrovnik

Izvor: pomorac.net (20.07.2019.)

U 2018. godini najveći broj brodova za kružna putovanja u Hrvatskoj, prema zastavi broda, je bilo sa Bahama, Malte i Paname, a što je prikazano u nastavku.

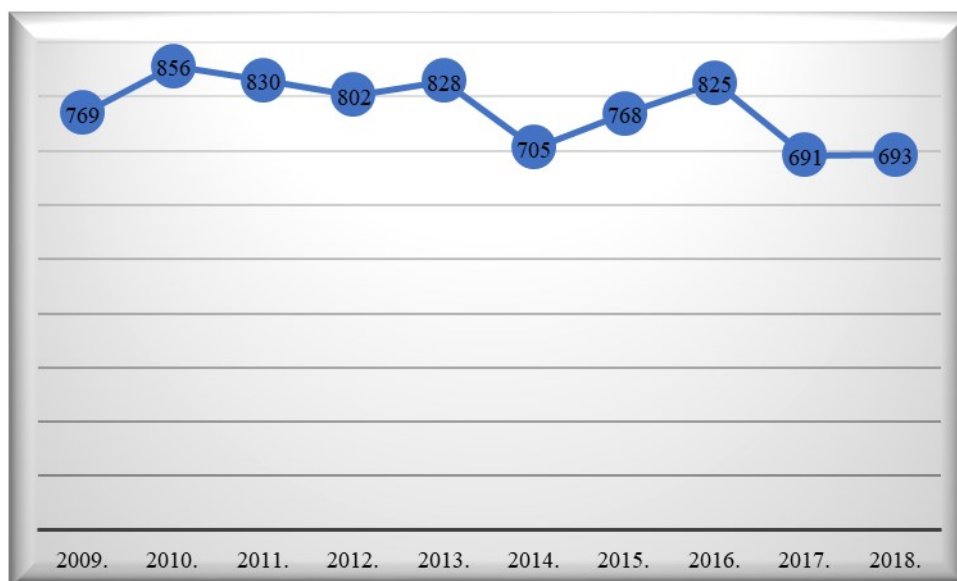
Grafikon 1.: Kružna putovanja stranih brodova u Hrvatskoj u 2018. godini (prema zastavi broda)

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

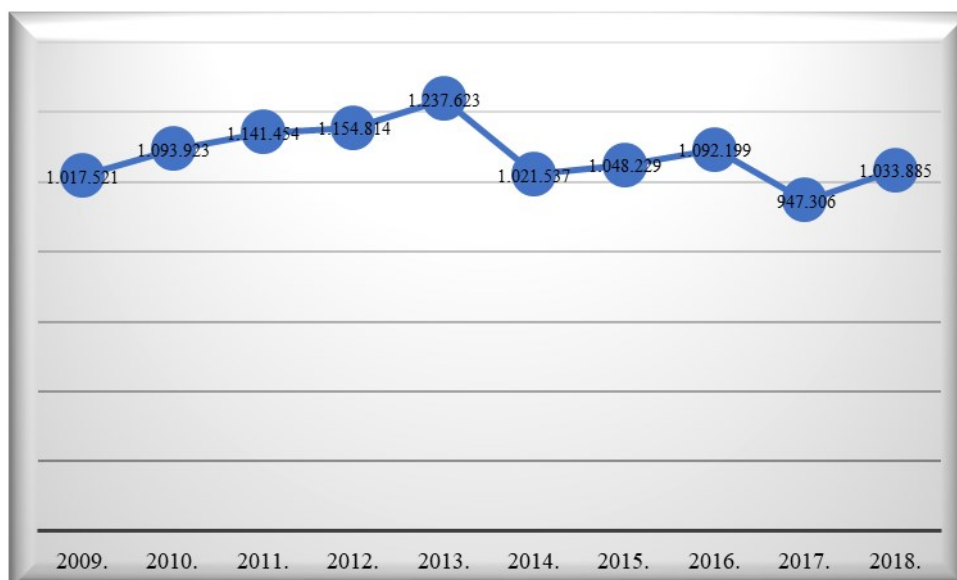
Analiza statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku za proteklih deset godina pokazuje da se u zadnje dvije godine broj kružnih putovanja stranih brodova i putnika na njima nešto malo smanjio u odnosu na prethodno razdoblje, a što nije u skladu sa svjetskim trendovima, a grafikonima 2. i 3. su prikazani analizirani podaci.

Grafikon 2.: Kružna putovanja stranih brodova u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

Grafikon 3.: Broj putnika na stranim brodovima za kružna putovanja u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)

Iako podaci pokazuju neznatno smanjenje broja stranih brodova za kružna putovanja u Hrvatskoj i putnika, Hrvatska ima velike potencijale za rast i razvoj ove vrste turizma. Prvu grupu čimbenika koji pozitivno utječu na razvoj kruzina turizma u Hrvatskoj predstavlja turistička resursna/atrakcijska osnova i lučka resursna osnova. Činjenica da se Hrvatska nalazi na Jadranu pozitivno utječe na njezinu poziciju na kruzina tržištu, a blizina glavnih kruzina emitivnih tržišta značajna je prednost hrvatske za razvoj navedene vrste turizma. Važan čimbenik za razvoj kruzina turizma u Hrvatskoj je i sigurnost plovidbe i boravka putnika u luci i u destinacijama jer iskustva u svijetu potvrđuju veliku osjetljivost turističke potražnje na tu komponentu pa je daljnje unaprjeđenje sigurnosti jedna od smjernica kojoj se u razvoju kruzina turizma treba pridati veliko značenje. Postojeći lučki kapaciteti i mogućnost njihovog proširenja, a zbog dobre prometne povezanosti, je još jedan pozitivni čimbenik za razvoj međunarodnog kruzina u Hrvatskoj. Uz navedene pozitivne čimbenike, veću pažnju u Hrvatskoj treba obratiti na bolju organizaciju prihvaćanja kruzera i putnika u destinaciji te na bolju promidžbu kruzina destinacija u Hrvatskoj.³²

³² Gračan, D., Zadel, Z., op.cit.

4. EKONOMSKI UTJECAJ BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA NA DESTINACIJU

Turizam generira pozitivne ekonomske, socio-kulturne i okolišne učinke. Ekonomski učinci se mogu promatrati kroz učinke turizma na međunarodnu razmjenu (efekti razmjene i redistribucije, utjecaj na platnu bilancu, priljev strane valute), zatim učinci turizma odnosno turističke potrošnje na gospodarstvo (multiplikativni učinci turističke potrošnje, uvozni sadržaj u turističkim uslugama i doprinos prihodima proračuna), učinci turizma na zapošljavanje te utjecaj na razvoj nedovoljno razvijenih regija, posebno ruralnih.³³

Turizam mijenja ekonomsku i socijalnu sliku pojedine zemlje, a turistički fenomen poput krstarenja putničkim brodovima već je transformiran u ozbiljnu društveno-ekonomsku djelatnost. Pomoću kruzinge turizma uključuju se i naplaćuju prirodne atraktivnosti i drugi raspoloživi turistički resursi. Turističko tržište potražnje posredno i neposredno potiče razvitak brojnih gospodarskih grana i djelatnosti, uz ostvarivanje dodatnih prihoda za lokalno stanovništvo, većom mogućnošću zapošljavanja. Sve to uzrokuje opći porast standarda, smanjivanje iseljavanja, revitalizaciju različitih djelatnosti specifičnih za pojedini kraj, te potiče rast komunalne opremljenosti, platne bilance zemlje, društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka.

Razvoj pomorskih krstarenja zahtjeva kapitalne projekte investiranja u lučke komplekse i terminale kako bi se zadovoljilo zahtjevima brodova na pomorskim krstarenjima. Luke ulažu milijune eura u nove terminale i infrastrukturu. Otvaraju se nova radna mjesta, agencijsko poslovanje se širi, raste broj različitih uslužnih djelatnosti, povećava se broj taxi službi, prodavaonica suvenira i slično. Utjecaj na gospodarstvo će biti veći ili manji, što ovisi o tome radi li se o luci polaska ili luci ticanja brodova na pomorskim krstarenjima. Luka polaska je luka iz koje brodovi kreću na putovanje i završavaju ga, a luka ticanja je usputno stajalište.³⁴

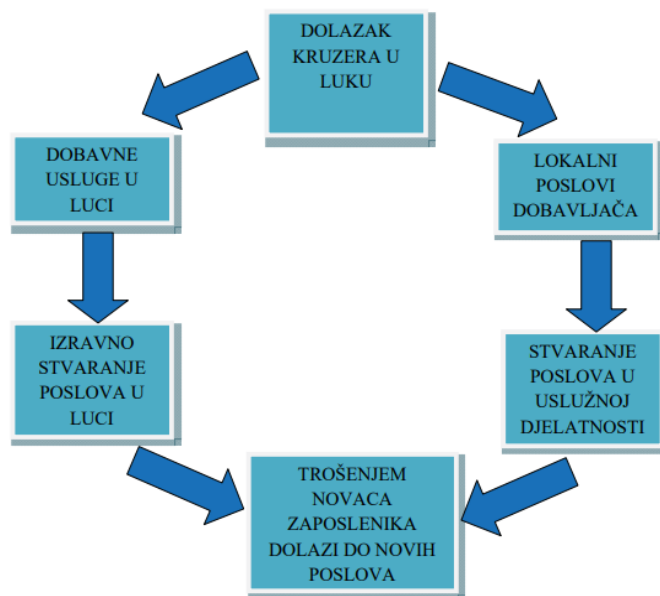
³³ Petrić, L.: Uvod u turizam, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, Split, 2013., str. 117-130.

³⁴ Zapata-Aguirre, S., Brida, J.G.: The Impacts of the Cruise Industry on Tourism Destination, Monza, Italy, 2008., dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1298403 (21.07.2019.)

Mjerenje utjecaja turizma uopće na gospodarstvo ima dugačku tradiciju u mnogim zemljama. Počeci sežu u 1933. i Ogilvijevu studiju o kretanjima turista, uspoređujući potrošnju domaćih turista u inozemstvu i potrošnju stranih turista. Turizam i kruzing turizam se često koristi kao mehanizam koji pomaže razvoj i regeneraciju ekonomije pojedine zemlje. Pomorska krstarenja kao i turizam nisu stabilan izvor prihoda i ovise o mnogo faktora kao što su: sezonalnost koja utječe na investicije i vrstu poslova, koji su obično nesigurni i slabije plaćeni, potražnja odnosno posjete koje se mogu vezati uz političke utjecaje, vremenske prilike, utjecaje okoline na koje je teško utjecati, elastičnost cijena i prihoda koja nije toliko izražena kao kod stacionarnog turizma, te je manje osjetljiva na promjene u cijeni proizvoda i dohotku putnika - glavnu stavku čini potrošnja putnika na pomorskim putovanjima, a ne plaćeni aranžman.³⁵

Kruzери u destinaciji utječu na stvaranje direktnih i indirektnih prihoda, odnosno stvaranje direktnih i indirektnih poslova, a time i prihoda u destinaciji te na razvoj gospodarstva, a kao što je prikazano na slici 9.

Slika 9.: Utjecaj kruzera na lokalno gospodarstvo u luci pristajanja

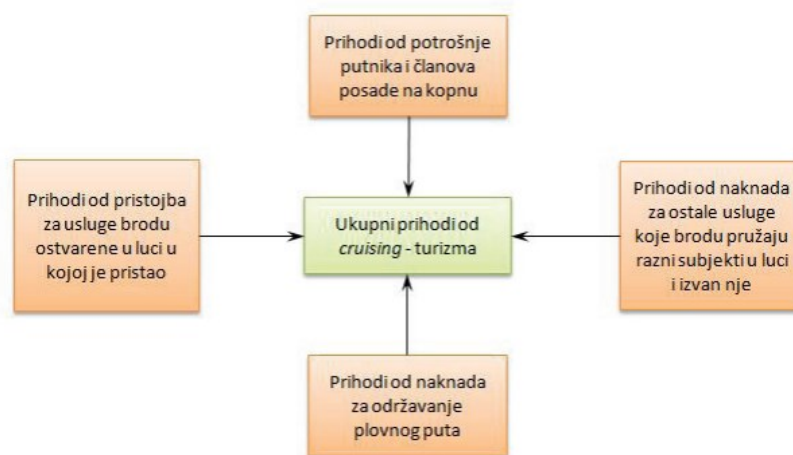

Izvor: Benić, I.: Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, Vol. 5 No. 2, 2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75461> (21.07.2019.)

³⁵ Benić, I.: Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, Vol. 5 No. 2, 2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75461> (21.07.2019.)

Struktura ukupnih prihoda kruzing turizma u Hrvatskoj je prikazana na slici 10. Prema procjenama, ukupni prihodi od kruzing turizma u Hrvatskoj se procjenjuju na 32 milijuna eura, od čega je 25 do 28 milijuna eura ukupnih prihoda od potrošnje putnika i članova posade, 1,16 do 1,31 milijun eura ukupnih prihoda od lučkih pristojba, oko 2,6 milijuna eura prihoda od lučkih naknada i oko 162.000 eura za održavanje plovnih putova.³⁶

Slika 10.: Struktura ukupnih prihoda od brodova za kružna putovanja

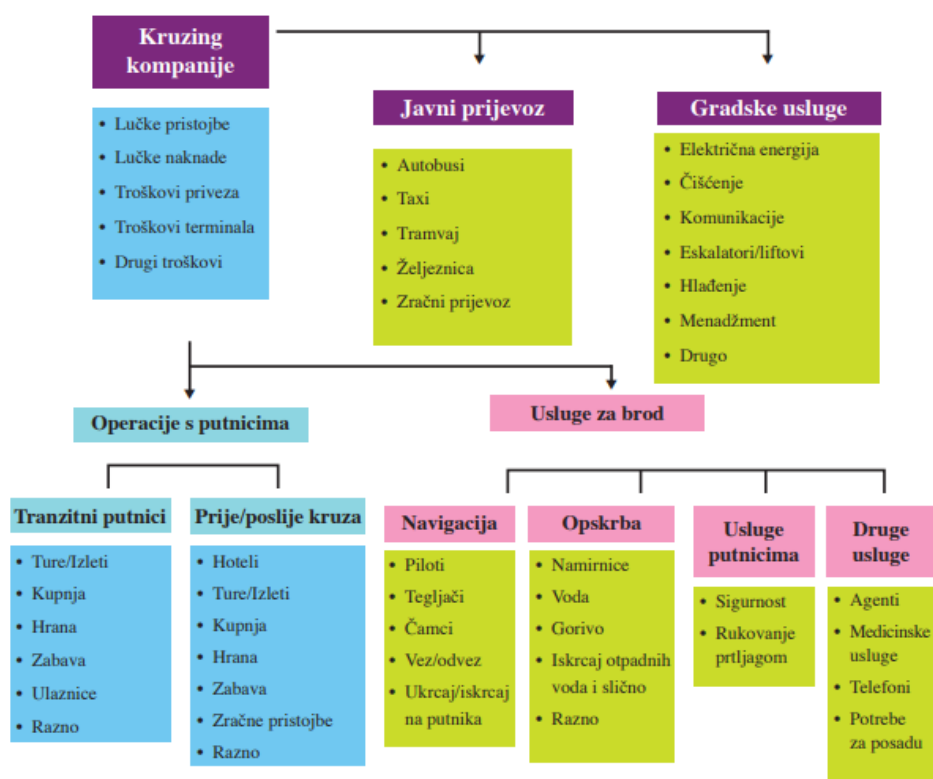
Izvor: Perić, T., Oršulić, M.: Cruising-turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji održivog razvoja, Naše more 58(5-6)/2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75539> (21.07.2019.)

Direktni prihodi se vezuju uz prodavače usluga i dobara izravno brodovima na pomorskim krstarenjima, putnicima i posadi. Prihodi od brodova vezuju se uz lučke troškove, pristojbe i naknade, gorivo, vodu, održavanje i različite druge usluge. Putnici ukupnom prihodu pridonose kroz potrošnju u prijevozu, kupnju taxi usluga, suvenira, kupnju nakita, izleta, hrane i pića. Potrošnja posade je slična onoj putnika iako obično u različitom omjeru uz naglasak na usluge prijevoza, kupnju elektronike i roba različite potrošnje, hranu i piće. Indirektni prihodi za gospodarstvo se vezuju uz potrošnju dobara i usluga lokalnog biznisa (turoperatora, agencija, dobavljača) koji pružaju usluge brodovima na pomorskim krstarenjima. Indirektni prihodi su oni koji se ostvaruju u prethodnim transakcijama (da bi direktni bili mogući). Ostale koristi koje ima destinacija od međunarodnog kruzinga su: otvaranje novih radnih mjesta vezanih uz potrebe kruzinga,

³⁶ Perić, T., Oršulić, M.: Cruising-turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji održivog razvoja, Naše more 58(5-6)/2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75539> (21.07.2019.)

opći poticaj razvoju kao rezultat prihoda od kruzinga, promocija destinacije (novi gosti i posjetitelji) i sl. Primjer su putničke agencije koje iznajmljuju autobuse za prijevoz putnika, kupuju gorivo, koriste usluge čišćenja, osiguravaju zaposlenike u njihovim uredima, plaćaju struju i vodu u uredima i slično. Inducirani prihodi su u određenom odnosu proporcionalni ostvarenju izravnih i neizravnih prihoda, a njima se mogu dodati i prihodi od povećane potrošnje stanovnika koja je rezultat ostvarenog prihoda od kruzinga.³⁷ Utjecaj kruzing turizma na gospodarstvo destinacije može se prikazati kao što je to prikazano na slici 11.

Slika 11.: Utjecaj kruzing turizma na gospodarstvo destinacije

Izvor: BeniĆ, I.: Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, Vol. 5 No. 2, 2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75461> (21.07.2019.)

Troškovi brodova, putnika i posade imaju izravni utjecaj na zapošljavanje i plaće u sektoru koji pruža ta dobra i usluge. Izravni poslovi generiraju trošenje i prihode u drugih sektorima dobara i usluga. To stvara nove poslove i nova radna mjesta. Multiplikator za Sjedinjene Američke Države iznosi 2,3 dok je kod ostalih zemalja, posebno kariba, manji

³⁷ BeniĆ, I., op.cit.

od 2,0. Procjenjuje se da je ukupni učinak na prihod destinacije 18,41% veći od troškova putnika u destinaciji. Ako putnici potroše npr. 600.000 eura u destinaciji, onda je ukupan prihod u gradu 710.500 eura (izravni učinak je 110.500 eura). Povećanje prihoda se pretvara u broj poslova koristeći indeks koji je specifičan za svaku zemlju. Za Europu se uzima da na 1.000.000 eura prihoda ide 13,5 radnih mjesta. Kada se govori o prosječnoj potrošnji putnika i posade u destinaciji, ona varira i kreće se oko 98 us\$, uz moguća odstupanja, dok je ukupna potrošnja koja uključuje i izlete veća, oko 140 US\$. Isto utječe na konačne prihode destinacije, na zapošljavanje i plaće zaposlenih.³⁸

Kruzing industrija je u 2017. godini imala doprinos europskom gospodarstvu od 47,86 milijardi eura. Navedeno predstavlja povećanje od 16,9% u odnosu na 2015. godini, a isto pokazuje koliko je značajan doprinos kruzing industrije europskom gospodarstvu. Navedeni rezultati su postignuti zahvaljujući situaciji da sve veći broj euroljana odabire da svoj odmor provede krstareći na brodovima za kružna putovanja u Europi, a sve više brodova za kružna putovanja se gradi u europskim brodogradilištima. Vežano uz zapošljavanje, u razdoblju od 2014. do 2017. godine kruzing industrija je generirala više od 43.000 novih radnih mjesta diljem Europe, a 403.621 osoba je danas zaposlena u kruzing industriji i povezanim djelatnostima. Plaće i druge pogodnosti za europske radnike dosegnule su 12.88 milijardi eura.³⁹

Dubrovnik je najznačajnija i najveća kruzing destinacija u Hrvatskoj. Iako će mnogi komentirati gužvu koju kruzeri stvaraju u destinaciji, dolazak kruzera značajno utječe na gospodarstvo Dubrovnika, a kada jedan kruzer pristane u Dubrovnik, u luci mora biti oko 40 specijaliziranih profesija koje rade samo za jedan brod kada pristane, a da se ne spominje koliko drugih popratnih djelatnosti još u Dubrovniku radi i može raditi, te koliki prihod ostvaruju od pristajanja samo jednog kruzera.⁴⁰

Barcelona je vodeća kruzing luka u Europi, kao što je već prethodno u radu spomenuto. Autori Vayà E., Garcia J.R., Murillo J., Romani J. i Suriñach J. su proveli istraživanje kako bi kvantificirali gospodarski učinak krstarenja u luci Barcelona. U

³⁸ Benić, I., op.cit.

³⁹ Clia Cruise Lines: Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe 2017, 2018., dostupno na: <https://es.cruiseexperts.org/media/2971/2017-europe-economic-impact-report.pdf> (22.07.2019.)

⁴⁰ Jerković, N.: Neven Jerković o kruzerima u Dubrovniku, Pomorac.net, dostupno na: <http://pomorac.net/2017/05/23/neven-jerkovic-o-kruzerima-u-dubrovniku/> (22.07.2019.)

istraživanju su koristili tradicionalnu metodologiju koja se koristi u takvim vrstama istraživanja te kvantificirali tri vrste efekata: izravni utjecaj, neizravni utjecaj i inducirani utjecaj. Izravni učinak se sastojao od zbroja potrošnje brodarskih tvrtki, putnika na krstarenju i posade. Potrošnja brodarskih tvrtki obuhvatila je sve robe i usluge koje su potrebne kada brodovi za krstarenje ulaze u luku, a to su: usluge koje pružaju brodari, usluge koje pružaju terminali za krstarenje (prtljaga, sigurnost, rukovanje, prijava itd.), usluge koje pruža Lučka uprava Barcelona, nautički pilot i vezivanje, usluge opskrbe gorivom, hranom, pićem i pitkom vodom, putovanje posade i pristojbe zračne luke, medicinska skrb za posadu i putnike, usluge koje pružaju putničke agencije i turoperatori. Potrošnja putnika na krstarenju uključivala je troškove izleta, obilazaka muzeja i drugih kulturnih i zabavnih aktivnosti, troškovi smještaja (hoteli, hosteli i turistički apartmani), ugostiteljski troškovi (restorani i kafići), razne kupnje (suveniri, odjeća, obuća itd.), troškovi gradskog prijevoza i pristojbe zračne luke. Izravna potrošnja posade u gradu uključivala je ugostiteljske troškove (restorani i kafići), troškove raznih kupnji (suveniri, odjeća i obuća itd) i troškovi unutarnjeg prijevoza oko grada. Neizravni utjecaj je učinak na druge gospodarske sektore zbog potražnje za robom i uslugama. Na primjer, za hotel u kojemu će boraviti putnik sa kruzera također je potrebno isporučiti određenu robu kao što je tekstil, hrana itd., kao i izvršiti usluge kao što su čišćenje, prijevoz itd. Učinak koje imaju brodarske tvrtke, putnici i posada sa kruzera utječe na proizvodnju u drugim sektorima i time se stvara multiplikativni efekt u svim drugim gospodarskim sektorima. Važan učinak je i učinak koji proizlazi iz potrošnje prihoda (plaće) zaposlenika koji je ostvaren direktno od aktivnosti krstarenja. Ljudi koji rade na tim poslovima mogu, direktno ili indirektno, zahvaliti za isto aktivnostima kruzina turizma u luci Barcelona. Rezultati provedenog istraživanja o ekonomskom utjecaju kruzina turizma u Luci Barcelona su sljedeći:⁴¹

- procijenjena izravna potrošnja brodara – nakon istraživanja procjena je da je direktna potrošnja brodarskih kompanija za kružna putovanja u Kataloniji u 2014. godini bila 121,2 miliona eura. Najveći udio navedene potrošnje se odnosio na nabavu i opskrbu gorivom, oko 30%, zatim su bili izdaci za rezervacije (19,2%) i za usluge koje pružaju terminali (18,8%), usluge putničkih agencija i turoperatora (11,3%) te usluge Lučke uprave (8,0%),

⁴¹ Vayá, E. et al.: Economic Impact of Cruise Activity: The Port of Barcelona, Research Institute of Applied Economics, 2016, str. 9-25., dostupno na: http://www.ub.edu/irea/working_papers/2016/201613.pdf (22.07.2019.)

- istraživanjem je utvrđeno da je preko polovine putnika na brodovima za krstarenje (57,5%) posjetilo grad Barcelonu, s prosječnim trajanjem posjete od 4,3 sata, bez da su noćili. S druge strane, gotovo 24% putnika na brodu za kružna putovanja su bili turisti u Barceloni jer su boravili barem jednu noć u gradu (prosječni boravak je od 2,6 noći). 94,2% njih je odsjelo u hotelima (u prosjeku sa 3,9 zvjezdica). Samo 18,6% turista sa brodova za kružna putovanja nisu posjetili grad prije ili poslije ukrcavanja/iskrcavanja (većina njih su bili stanovnici Barcelone). Putnici sa brodova za kružna putovanja koji su noćili u Barceloni potrošili su, u prosjeku, dnevno 200 eura po osobi i navedena potrošnja ukazuje na važnost Barcelone kao matične luke jer ukrcaj/iskrcaj putnika na krstarenju znači dodatnu potrošnju u matičnoj luci,
- istraživanjem su uključeni i članovi posade i utvrđeno je da su članovi posade koji su posjetili grad prosječno potrošili po 25 eura i to 50% od toga za shopping, 40% u restoranima i barovima i 10% za javni prijevoz. Procjena je da je potrošnja posade dosegla 5,5 milijuna eura, što je generiralo 76 radnih mjesta,
- ukoliko se zajednički uzme u obzir izravan, neizravan i inducirani utjecaj cruising turizma u Luci Barcelona, istraživanje je pokazalo da je Luka Barcelona od aktivnosti krstarenja ostvarila ukupni promet od 796 milijuna eura (preko 2,2 milijuna eura dnevno) u 2014. godini, a što je generiralo ukupno 6.759 radnih mjesta u Kataloniji sa punim radnim vremenom.

Ono što je karakteristika prihoda od turizma, a time i prihoda od kruzing turizma, je da oni nisu stabilan izvor prihoda i ovise o mnogo faktora kao što su:⁴²

- sezonalnost koja utječe na investicije i vrstu poslova, koji su obično nesigurni i slabije plaćeni,
- potražnja odnosno posjete koje se mogu vezati uz političke utjecaje, vremenske prilike, utjecaje okoline na koje je teško utjecati,
- elastičnost cijena i prihoda koja nije toliko izražena kao kod stacionarnog turizma, te je manje osjetljiva na promjene u cijeni proizvoda i dohotku putnika.

⁴² BeniĆ, I., op.cit.

Naravno da uz sve pozitivne aspekte kruzing turizma kao što su stvaranje prihoda u destinaciji, stvaranje novih poslova i ekonomskih aktivnosti, a koje su prethodno predstavljene, postoje i negativni utjecaji kao što su:⁴³

- inflacija cijena i rast cijena nekretnina,
- uvoz roba iz inozemstva za potrebe brodova,
- ograničen povrat u investicijama zbog sezonalnosti pomorskih krstarenja,
- dodatni troškovi gradskim vlastima,
- curenja u prihodima od pomorskih krstarenja uslijed lokalne ekonomije,
- potencijalna ekonomska ovisnost o kruzing turizmu i zapostavljanje drugih gospodarskih aktivnosti.

⁴³ Benić, I., op.cit.

5. ZAKLJUČAK

Kruzing turizam je jedan od osnovnih tipova nautičkog turizma koji je tijekom posljednjih godina prerastao u financijski moćnu turističku industriju. Radi se o velikom svjetskom korporativnom biznisu, a velike korporacije su se razvile na svim kontinentima, a u navedenom prednjače Amerika i Europa.

Kruzing industrija zadnjih godina bilježi snažan rast. Broj putnika je u 2017. godini povećan za 6,4% i dosegao je broj od 26,75 miliona. Sjeverna Amerika i Europa pri tome prednjače u rastu broja putnika, dok ostatak svijeta ima nešto manji porast. Karibi su jedna od najpoznatijih, ako ne i najpoznatija kruzing destinacija u svijetu, a najprometnije svjetske luke za kružna putovanja su Miami, Canaveral i Everglades.

Hrvatska ima nekoliko luka koje mogu prihvatiti velike kruzere na vezu uz obalu, a to su uglavnom i najveće hrvatske luke: Dubrovnik, Split, Zadar, Korčula, Hvar, Šibenik, Rovinj, Trogir, Vis, Pula, Stari grad. Luka Dubrovnik je vodeća destinacija za strane brodove za kružna putovanja. U Hrvatskoj se najviše kružnih putovanja ostvari u razdoblju od svibnja do listopada. Iako podaci pokazuju neznatno smanjenje broja stranih brodova za kružna putovanja u Hrvatskoj i putnika, Hrvatska ima velike potencijale za rast i razvoj ove vrste turizma.

Turizam generira pozitivne ekonomske, socio-kulturne i okolišne učinke. Ekonomski učinci se mogu promatrati kroz učinke turizma na međunarodnu razmjenu (efekti razmjene i redistribucije, utjecaj na platnu bilancu, priljev strane valute), zatim učinci turizma odnosno turističke potrošnje na gospodarstvo (multiplikativni učinci turističke potrošnje, uvozni sadržaj u turističkim uslugama i doprinosi prihodima proračuna), učinci turizma na zapošljavanje te utjecaj na razvoj nedovoljno razvijenih regija, posebno ruralnih.

Kruzeri u destinaciji utječu na stvaranje direktnih i indirektnih prihoda, odnosno stvaranje direktnih i indirektnih poslova, a time i prihoda u destinaciji te na razvoj gospodarstva. Direktni prihodi se vezuju uz prodavače usluga i dobara izravno brodovima na pomorskim krstarenjima, putnicima i posadi. Indirektni prihodi za gospodarstvo se

vezuju uz potrošnju dobara i usluga lokalnog biznisa (turoperatora, agencija, dobavljača) koji pružaju usluge brodovima na pomorskim krstarenjima. Indirektni prihodi su oni koji se ostvaruju u prethodnim transakcijama (da bi direktni bili mogući).

Kruzing industrija je u 2017. godini imala doprinos europskom gospodarstvu od 47,86 milijardi eura. Navedeno predstavlja povećanje od 16,9% u odnosu na 2015. godini. Vezano uz zapošljavanje, u razdoblju od 2014. do 2017. godine kruzing industrija je generirala više od 43.000 novih radnih mjesta diljem Europe, a 403.621 osoba je danas zaposlena u kruzing industriji i povezanim djelatnostima. Sve navedeno pokazuje ogroman i značajan doprinos kruzing industrije europskom gospodarstvu.

LITERATURA

1. Benić, I.: Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, Vol. 5 No. 2, 2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75461> (21.07.2019.)
2. Business Research & Economic Advisors, BREA: The Global Economic Contribution of Cruise Tourism 2017, Philipsburg, NJ, 2018., dostupno na: <https://cruising.org/-/media/CLIA/Research/Global%202018%20EIS> (17.07.2019.)
3. Clia Cruise Lines: Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe 2017, 2018., dostupno na: <https://es.cruiseexperts.org/media/2971/2017-europe-economic-impact-report.pdf> (22.07.2019.)
4. Cruising the Past: A Brief History of the Cruise Ship Industry, dostupno na: <http://cruiselinehistory.com/a-brief-history-of-the-cruise-ship-industry/>(10.07.2019.)
5. Dowling, R.K.: Cruise Ship Tourism, Cowan University, Australia, 2005.
6. Državni zavod za statistiku: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do prosinca 2018., dostupno na: <https://www.dzs.hr/> (20.07.2019.)
7. Gračan, D., Zadel, Z.: Kvantitativna i kvalitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske, Pomorski zbornik 47-48, 2013., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/178120> (19.07.2019.)
8. Hobson, J.S.P.: Analysis of the US Cruise Line Industry, Tourism Management, Volume 14, Issue 6, 1993., p. 453-462., dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0261517793900986> (14.07.2019.)
9. Horak, S.: Međunarodni kruzing turizam – brzorastuća vrsta turizma u svijetu, Vern, Zareb, dostupno na: <http://www.vern.hr/docs/medijske-stipendije-2012-2013/MORT/Sinisa-Horak-Medunarodni-kruzing-turizam-02-01-2013.pdf> (11.07.2019.)
10. Jerković, N.: Neven Jerković o kruzerima u Dubrovniku, Pomorac.net, dostupno na: <http://pomorac.net/2017/05/23/neven-jerkovic-o-kruzerima-u-dubrovniku/> (22.07.2019.)

11. Kos, S., Šabalja, Đ. i Bonato, J.: Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima svijeta, UDK 338.48:656.614.2(100), Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet u Rijeci, 2013., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/152881> (11.07.2019.)
12. Kos, S., Šabalja, Đ., Bonato, J.: Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima svijeta, Pomorstvo, Scientific Journal of Maritime research, 27/1, 2013., str. 87-104., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/152880> (14.07.2019.)
13. Lučka uprava Dubrovnik: Kružna putovanja u svijetu, dostupno na: <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=2&lan=hr> (11.07.2019.)
14. Luković, T.: Analiza razvoja svjetskoga i hrvatskog cruisinga, Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo, Vol. 55 No. 5-6, 2008., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/32218>(13.07.2019.)
15. Perić, T., Oršulić, M.: Cruising-turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji održivog razvoja, Naše more 58(5-6)/2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75539> (21.07.2019.)
16. Peručić, D.: Cruising turizam: Razvoj, strategije i ključni nositelji, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2013.
17. Petrić, L.: Uvod u turizam, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, Split, 2013., str. 117-130.
18. pomorac.net (20.07.2019.)
19. Režić, J., Šerić, N.: Cruise tourism, possibility or risk for a Mediterranean country, Ekonomski fakultet Split, Split, dostupno na: https://bib.irb.hr/.../755299.1.Rei_i_eri_KRUZING_TURIZAM_MOGUNOST_ILI_RI...(13.07.2019.)
20. Sen Nag, O.: The 10 Busiest Cruise Ports In the World, Travel, dostupno na: <https://www.worldatlas.com/articles/the-10-busiest-cruise-ports-in-the-world.html> (19.07.2019.)
21. Statistic Brain: Cruise Ship Industry Statistics, dostupno na: <http://www.statisticbrain.com/cruise-ship-industry-statistics/> (11.07.2019.)
22. Vayá, E. et al.: Economic Impact of Cruise Activity: The Port of Barcelona, Research Institute of Applied Economics, 2016, str. 9-25., dostupno na: http://www.ub.edu/irea/working_papers/2016/201613.pdf (22.07.2019.)

23. Wind Rose Network: The Cruise Industry, Types of Cruise Ships, dostupno na:
<http://www.windrosenetwork.com/The-Cruise-Industry-Types-of-Cruise-Ships>
(10.07.2019.)
24. Zapata-Aguirre, S., Brida, J.G.: The Impacts of the Cruise Industry on Tourism
Destination, Monza, Italy, 2008., dostupno na:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1298403 (21.07.2019.)

POPIS SLIKA

Slika 1.: Prvi brod za kružna putovanja „Prinzessin Victoria Luise“.....	4
Slika 2.: Raspodjela kružnih putovanja prema plovidbenim područjima.....	12
Slika 3.: Putnici na kružnim putovanjima 2017. godine	15
Slika 4.: Europski putnici na kružnim putovanjima u 2017. godini	16
Slika 5.: Putnici na kružnim putovanjima u 2017. godini iz ostatka svijeta	16
Slika 6.: Najposjećenije morske luke brodova na kružnim putovanjima u Hrvatskoj u 2018. godini.....	18
Slika 7.: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj po mjesecima u 2017. i 2018. godini.....	19
Slika 8.: Pristanak brodova za kružna putovanja u luku Dubrovnik	19
Slika 9.: Utjecaj kruczera na lokalno gospodarstvo u luci pristajanja	24
Slika 10.: Struktura ukupnih prihoda od brodova za kružna putovanja	25
Slika 11.: Utjecaj krucizing turizma na gospodarstvo destinacije.....	26

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.: Kružna putovanja stranih brodova u Hrvatskoj u 2018. godini (prema zastavi broda).....	20
Grafikon 2.: Kružna putovanja stranih brodova u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine	21
Grafikon 3.: Broj putnika na stranim brodovima za kružna putovanja u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine.....	21

POPIS TABLICA

Tablica 1.: Internacionalna potražnja za kružnim putovanjima u razdoblju 2007. do 2017. (mil. putnika).....	14
---	----